

підготовку психологічну, разом вони створюють інтерес до навчально-виховної (управлінської) діяльності.

Узагальнюючи, можна зробити такі висновки:

Проведення тренінгу вимагає більш високої кваліфікації викладача, ніж суто лекційна робота. Він має бути готовим до виникнення під час проведення тренінгу різноманітних ситуацій: висловлення суперечливих думок, несподіваних запитань, переходу до обговорення супутніх проблем тощо. Викладач має бути достатньо компетентним та обізнаним для того, щоб на високому рівні надати студентам необхідну інформацію. Як ведучий тренінгу він повинен прагнути до встановлення постійного “зворотного зв’язку” й заохочувати студентів до висловлювання своєї думки, як щодо теми обговорення, так і щодо теми заняття. Викладач має бути обізнаний з особливостями групової динаміки, перебігом тренінгового процесу тощо.

Під час проведення тренінгу викладач має постійно відстежувати його вплив на формування особистості учасників, застосовуючи такі складові спілкування в тренінгу як безоціночне ставлення, вплетені повідомлення, активне слухання тощо. Це є необхідною умовою дотримання правил екологічності, тобто безпеки особистісного розвитку студентів.

До арсеналу методичного забезпечення викладача має входити велика кількість вправ, рольових ігор, тем групових дискусій тощо, з яких він має обирати ті, що якнайбільше відповідають не тільки темі, що викладається, а й складу та рівню аудиторії. Це також вимагає більш ретельної підготовки до проведення інтерактивних форм навчання, ніж до лекції.

Сценарій заняття будується відповідно до теми, але й має постійні складові. В подальшому ми зосередимо увагу саме на цих аспектах досліджуваної проблеми.

Література

1. Вазилак К.Я. Петров Ю.Н., Белиловский В.Д. Педагогический менеджмент. – М., 1991 – 264 с.
2. Мороз Л.І., Яковенко С.І. та інші. Тренінгові технології навчання студентів у ВНЗ. – К., 2004 – 202 с.
3. Симонов В.П. Педагогический менеджмент. – М., 1999. – 430 с.
4. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний. – М., 1975. – 308 с.
5. Яценко Т.С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися. – К., 1993. – 208с.
6. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посібник / Л.М.Карамушка. – К., 2004. – 424 с.
7. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія / Л.М.Карамушка. – К., 2000. – 332с.
8. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту: навч. посібник / Н.Л. Коломінський. – К., 1996. – 176 с.
9. Развитие личности в современном образовательном пространстве: сб. науч. трудов / под ред. Н.Я.Большуновой. – Новосибирск, 2001. – 209с.

УДК 378.03

Сирота З.М., Сирота В.М.

ЕСТЕТИЧНЕ ТА ХУДОЖНЄ В СТРУКТУРІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті висвітлено сутність естетичного та художнього в структурі виховання особистості.

Аннотация. В статье отражена сущность эстетического и художественного в структуре воспитания личности.

Annotation. Essence of aesthetically beautiful and artistic in a structure education of personality is reflected in the article.

Основними рисами естетичного є ідеї: єдності художника і космосу, людського сенсу мистецтва, здатного врятувати людину від утилітарності світу, особливої ролі поета в творчості життя і мистецтва, справжності світу фантазії і уяви, їх ролі не тільки в мистецтві, але й у людському житті, символічної природи мистецтва, що вказує на його творчу суть і автономність краси, розгляд іронії як однієї з центральних рис естетичного [3].

Естетизм одночасно виявляє і втілює основні суперечності творчості між свободою митця і необхідністю (станом соціальної та індивідуальної дійсності), між іманентністю (прилученістю до світу) і трансцендентністю (прагненням вийти за межі світу), між задумом і здійсненням, між часовістю і вічністю, між буттям і духом [3].

Естетична творчість має універсальний характер, пронизуючи всі сфери людської життєдіяльності, світ (антисвіт) людини та вимагаючи напруження всіх зусиль, “боріння духу”. Естетична творчість включає і досвід негативності: дисгармонійність світу, страждальність людського буття, оприявлення в естетичному безобразного (вад людей, їхнього страху, відчуження, агресії). Естетична творчість сприяє подоланню прикутості людини до стандартного через переживання власного життєвого світу, суб’єктивності, неповторності і здатності знайти засоби її реалізації. Втілюючи творчу сутність людського буття в усій складності і суперечливості її осягнення та здійснення, естетична творчість сприяє розгортанню багатоманітності шляхів досягнення достатності людського буття, підтримуючи перегук сучасного з минулим і майбутнім через взаємозв’язок традиційності та інноваційності. Саме тому вона характеризує міру утвердження людини в світі як цілісної особистості, свободний прояв її творчості за законами краси як преображення життя [3].

Естетичне виховання – це процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності; здатність до творчого самовиявлення притаманна людині.

Однак ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного і систематичного розвитку.

Основою, на якій здійснюється естетичне виховання є певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності у мистецтві, праці, побуті людських взаєминах. Формування у школярів певної системи художніх уявлень, поглядів, які зможуть допомогти їм виробити в собі дійові критерії естетичних цінностей, готовність та уміння вносити елементи прекрасного у своє життя, починається із сприймання оточуючого.

Завданням естетичного виховання є не тільки розширення художнього сприймання, списку прочитаних книг, почутих музичних творів, а й організація людських почуттів, духовного росту особистості, регуляція і корекція поведінки.

Методологічною основою і важливим принципом естетичного виховання на сучасному етапі є ідея комплексного підходу який у реалізації системи естетичного виховання має подвійне значення. По-перше, система естетичного виховання має будуватися так, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою у процесі впливу на дитину, тобто організовується необхідність тісної взаємодії мистецтва на основі міжпредметних зв’язків. По-друге, естетичне виховання як виховання засобами мистецтва, так і засобами дійсності повинно стати органічною частиною будь-якого виду виховання.

Одним з основних завдань школи на сучасному розвитку естетичного виховання є створення його системи. Під системою розуміється живий, цілеспрямований, організований і контрольований процес художньо-естетичної освіти, розвитку, виховання дітей, побудований на основі сукупності методологічних принципів, психолого-педагогічного обґрунтування методичних документів, які забезпечують здійснення у нерозривному зв’язку з естетичним вихованням особистості, її моральний і трудовий розвиток.

Основним структурним елементом системи естетичного виховання є особистість, оскільки мета, завдання, специфічні методи естетичного виховання орієнтовані на естетичний і загальний розвиток особистості, збагачення її у педагогічному процесі з урахуванням індивідуальних і психологічних особливостей організації впливу на учнів різного віку.

У контексті естетичного виховання особистості важливого значення набуває сутність естетичної творчої здібності.

У трактовці здібностей ще не досягнуто єдності, тому і існує велика кількість їх визначень, проте якісь загальні моменти у цих визначеннях виділити можна. Перш за все, використовуючи поняття “здібність” більшість дослідників визначають її як сукупність властивостей і якостей особистості, які забезпечують їй успіх у різних видах діяльності. Ті властивості і якості, які забезпечують успіх у певному виді діяльності, відносяться до спеціальних здібностей ті ж, що в сукупності забезпечують успіх у різноманітних видах діяльності, психологи називають загальними здібностями або генералізованими. За іншими параметрами здібності поділяють на елементарні та складні. Так, К.К.Платонов взагалі розрізняє “чотири типи здібностей: загальні – притаманні, хоча і в різній мірі, усім людям, та особливі – властиві не усім; елементарні та складні”. Він об’єднує поняття “загальні” та “складні”, “складні” та “особливі”. Загальними складними він вважає здібності до основних видів людської діяльності: до праці, до гри, до навчання, до спілкування [4].

Естетична творча здібність специфічна в порівнянні з іншими загальними здібностями. Вона найбільш складна і варіативна та складається з таких якостей, які з однаковим успіхом проявляються у всіх без винятку видах творчої діяльності і в кінцевому результаті завжди спрямована до пошуку удосконалення.

Якщо загальні і спеціальні здібності включають до себе перцептивні, інтелектуальні, характерологічні властивості і якості особистості, то в естетичній творчій здібності до них додаються психологічні і навіть фізіологічні естетичні властивості та якості особистості. Найбільш загальними властивостями тут виявляються: здібність до відкритого, хоча й вибіркового сприйняття світу, фантазія, уявлення, чуттєва та інтелектуальна інтуїція, емоційна чутливість і вразливість особистості, нарешті, сформовані на їх основі естетичні потреби, почуття, ідеали, й смаки особистості. Згадана нами вибірковість у даному випадку проявляється тільки в одному емоційно-оцінному, тобто найбільш загальному естетичному ставленні до світу. І ось що дуже важливо. Якраз вибірковість, на що вказують і інші дослідники творчості, виявляється одним із потужних двигунів творчості. Треба сказати, що і сучасна психологія вважає емоційну, вибірккову, за суттю, мотивацію процесів творчості, яка є однією з самих актуальних проблем на шляху до розробки загальної теорії творчості [5].

Варіативність естетичної творчої здібності кожний раз обумовлюється тим видом діяльності, у якій вона проявляється та на яку накладає свій відбиток, естетизуючи надає їй творчого характеру. Слід звернути увагу і на велике розмаїття свободи естетичної творчої здібності, яка пробиває собі шлях навіть у тих умовах, коли творчість – абсолютне прагнення людини до досконалості, найвищої майстерності, до істини – загрожує самому життю людини. Хіба не характерно це для Рембрандта, який не відмовився від власних творчих принципів, створюючи полотно “Нічний дозір”, і тим самим позбувся замовлень, помер у злиднях.

Згадаємо долю Ель Греко, Гойї, Бетховена, Ван-Гога та багатьох інших геніїв – адже для них мистецтво завжди ставилося вище життєвих благ. Ціною власного життя багато видатних митців доводили свою відданість художній творчості.

У загальному вигляді естетичну творчу здібність можна визначити як комплекс перцептивних, інтелектуальних, характерологічних і емоційно-оцінних властивостей людини, саме ці принципи забезпечують естетичній творчій здібності можливість у будь-якому виді діяльності проявити себе творцем краси.

Властивості та якості особистості як складові естетичної творчої здібності, органічно входять в інші спеціальні (часткові) і загальні здібності людини, але не в однаковій мірі виявляються і не рівнозначно “працюють” у різних видах творчої діяльності. Так, власне в естетичній і художній діяльності, вони визначають зміст, характер і хід діяльності, що веде до створення перш за все естетично значущого предмета. У будь-якій іншій предметній і духовній діяльності вони надають їй творчого характеру та призводять до створення досконалих у своєму роді предметів, які гармонійно поєднують як функціонально-утилітарні, так і естетичні ознаки. Характерно і те, що багато дослідників до перцептивних особливостей особистості, яка володіє творчими здібностями, відносять спостережливість, вразливість, сприйнятливність, напруженість уваги, розвиток сприйняття, однак, для естетично творчої здібності важливе саме естетичне сприйняття, вразливість, сприйнятливність та емоційна чутливість, які значно полегшують і скорочують творчий процес та шлях до створення досконалих, гармонійних предметів і явищ

Естетичне сприйняття – не просто образ безпосереднього споглядання певного предмета чи явища, але й образ, який органічно включений у систему ціннісних орієнтацій особистості. Сприйняття, органічно включене в естетичну творчу здібність, вже на усвідомленому та інтуїтивному рівні надає їй цілеспрямованості, загострює та поглиблює спостережливість, вразливість особистості та її емоційну чуйність.

Винятковою є роль естетичного сприйняття у процесі вдосконалення життєдіяльності особистості, оскільки вона підіймає на логічний рівень пізнання той чуттєвий матеріал, який містить у собі результати емоційних переживань, сформованих раніше.

Естетично творча здібність крізь створені нею ідеальні устремління, почуття створює вічну незадоволеність досягнутим, постійно тяжіє до удосконалення та наполегливості в оволодінні майстерністю з метою досягнення цього удосконалення.

Такі якості естетичної творчої здібності, як гостра вразливість та емоційний відгук на прекрасне, гармонійне, досконале в людському житті та діяльності, надають їй і результатам її проявів особливого гуманістичного змісту. Крім того, складовою частиною вразливості та емоційно-чуттєвого відгуку в естетичній творчості є прагнення творця проникнути у духовний світ іншої людини, результатами своєї творчості збагачувати цей духовний світ. Естетичні мотиви, закладені в самому сприйнятті, піднімають його на вершину людяності, шляхетності та доброти. Саме в них приховані витoki вищої моральності та шляхи її досягнення.

Неможна забувати і про те, що гуманістичний характер творчості полягає і у наданні можливості самому творцю вільно і повною мірою розкрити особисті духовні і фізичні сили і потенції.

Результати естетичного сприйняття через відповідні переживання і емоції, також є могутніми стимуляторами творчості, що закріплюються в естетичному почутті, яке, з нашої точки зору, і визначає творчий процес, але перш за все на неусвідомленому, а потім і на свідомому рівні. Це особливе значення естетичного почуття у творчій здібності визначається тим, що воно на відміну від скороминучих емоцій, переживань і насолоди, що сформувались, закріплюються у спеціальному психофізичному механізмі, який забезпечує можливість постійного функціонування цього утворення.

Естетичне почуття, в міру наявності в ньому константних властивостей, стає однією з постійних естетичної творчої здібності, стимулює творчу особистість до пошуку, до досконалого вираження свого емоційного ставлення до світу.

У структурі естетичного виховання суттєвого значення має художня діяльність особистості, оскільки “художнє” виступає як вид естетичного, яке є для нього родовим поняттям: художня діяльність – вид естетичної діяльності, художня творчість – вид естетичної творчості. Категорія “естетичного” характеризує всю широчінь та різноманітність сфери прекрасного і потворного, трагічного та комічного, низького і піднесеного та їх модифікації у природній і соціальних галузях, у мистецтві та в інших сферах буття.

Аналіз естетичної діяльності дозволяє зрозуміти, як людина створює прекрасне у житті, як саме вона усвідомлює його. Іншими словами, естетика розглядає суб'єкти творчості та сприйняття, об'єкти творчості, засоби, процеси і результати естетичної творчості й сприймання.

Наука естетика надає особистості знання, формує її творчі якості, потребу сприймати красу і отримувати від неї насолоду, бажання спілкуватися з мистецтвом і розуміти його.

Література

1. Воробей Ю.Д. Диалектика художественного творчества. М., 1984.
2. Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л. Эстетическое творчество. М., 1984.
3. Наконечна О.П. Естетизм і творчість // Творчість у контексті розвитку людини. Матеріали міжнародної наукової конференції. – К., 2003. – ч.1. – С. 32-33.
4. Платонов К.К. Система психологии и теория отражения. М.–1982. – С. 202.
5. Пономарев Я.А. Психология творчества. М., 1976.

УДК 371.134:7

Стась М.І.

ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ЙОГО ЕТАПИ

Анотація. У статті розглядається проблема художньої творчості майбутніх учителів образотворчого мистецтва у педагогічній теорії та практиці.

Аннотация. В статье рассматривается проблема художественного творчества будущих учителей изобразительного искусства в педагогической теории и практике.

Annotation. The article deals with the problem of creative activity of future teachers in pedagogical theory and in practice.

Інтеграція України у світовий простір вимагає створення нової системи освіти, спрямованої на формування творчої особистості, надаючи їй можливості підготовки до життя у швидко змінних сучасних умовах. Відтак, ми можемо вважати, що процес формування творчої особистості майбутнього вчителя в сучасних умовах передбачає не стільки передачу професійних знань і умінь, скільки формування їхніх творчих здібностей.

Однак, триває активний пошук шляхів удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів. Так, у 1998-2003 роках було створено ряд авторських програм з методики навчання образотворчого мистецтва (Л. Бабенко, Н. Рибас, О. Михайлюк) у яких діяльність майбутніх учителів концентрується навколо вивчення проблеми композиції, форми, об'єму, простору, кольору [7, 104]. У їх змісті значна увага, за нашим висновком, надається переважно питанням теоретичного та практичного засвоєння майбутніми вчителями образотворчої грамоти, а проблема формування творчих здібностей майбутніх учителів набуває вторинного значення.

Підсилюючи думку, можемо зазначити, що останнім часом, упродовж 2000-2007 років, особливої актуальності набувають питання, пов'язані з оновленням змісту, форм і методів художньо-естетичного розвитку школярів, методичні засади навчання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі, педагогічні умови опанування образотворчим мистецтвом та способи активізації образотворчості учнів, звідки впливає ряд проблем відносно обґрунтування змісту методичної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва [7, 104]. Означені проблеми знайшли часткове відображення у наукових працях і методичних посібниках С. Коновець [165].

Враховуючи те, що професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва зорієнтована на їхню художню творчість, слід зазначити, що в педагогічній теорії та практиці за сучасних умов художня творчість окремої особистості розглядається як сукупність її індивідуальних якостей і як діяльність певного характеру.